

Framtidens polisorganisation för landsbygden

En delrapport från SmåKoms arbetsgrupp för polisfrågor

Bakgrund till rapportens uppläggning

Under det år som gått från förra rikskonferensen i Tällberg våren 2006 har SmåKoms arbetsgrupp kring landsbygdens många aktuella polis- och trygghetsfrågor haft ett antal arbetsmöten där vi träffat företrädare för Riksdagens Justitieutskott, Polisförbundet, Rikspolisstyrelsen samt aktiva poliser. Vi har också träffat och har fortlöpande kontakt med en av landets få poliser som parallellt med yrket ägnar sig åt kvalificerad forskning – Stefan Holgersson som doktorerat i Linköping.

Vi har under arbetsåret beslutat att tills vidare koncentrera vårt arbete till några viktiga punkter som har med landsbygdens intressen att göra – att få aktiva och permanent verksamma poliser i samtliga landsbygdskommuner dit våra kommuner kan räknas. De prioriterade frågorna – frågor som vi menar är strategiska för att vi lättare skall kunna lösa övriga problem inom polisverksamheten - är i sammanfattning följande:

- **Effektiv och bred rekrytering av poliser för tjänstgöring på landsbygden**
- **Förnyad och utvecklad närpolisverksamhet**
- **Samverkan mellan kommuner och polis**

Vi har fått löften om att ha en fördjupad dialog med den nya statliga polisutredningen under ledning av Länspolismästare Anders Danielsson i Malmö med start i maj månad i år (med fokus på rekryteringsfrågor på landsbygden) samt med Riksdagens Justitieutskott och RPS:s utredare Seppo Vuori om samverkan mellan kommuner och polis. Övriga kontakter kommer vi att hålla intakt för referensamtal m.m.

Anledningarna till att vi prioriterat nämnda tre punkter är i stort att kommunerna inom SmåKom finner dem högst väsentliga, att det fortfarande finns ett stort behov av nya lösningar på dessa områden och att vi uppfattat läget så att här har vi funnit områden där det finns ett stort utrymme för att få gehör för nya synpunkter.

Vårt tidigare arbete med kontakter med relativt många aktiva yngre och mer erfarna poliser samt andra aktörer inom detta område har gett oss en bred orientering om det faktiska problemläget på landsbygden. Vi vet vad som görs eller inte görs för att ta itu med utmaningarna på olika håll i landet (se bilaga nr 1 från april 2006). Vi har av dessa informationer dragit slutsatsen att vi i första hand vill bidra med synpunkter på områden där man kan göra relativt

snabba förändringar. Inom polisverksamheten tar det nämligen ofta lång tid innan nya lösningar tränger fram igenom hela organisationen och från teori till praktik.

I vår kommande arbetsetapp, under förutsättning att gruppen får fortsätta med sitt arbete, kan sannolikt fler frågor bli föremål för analys och nya lösningar.

Oro på landsbygden – vaktbolag tar över

”Ordningsvakter och vaktbolag har tagit över det offentliga rummet från polisen. Det är de som syns på gator och torg idag på samma sätt som det fanns kvarterspoliser förr”. Så säger närpolisen Johnny Lind från Södra Järva i Stockholm i ett intressant reportage i Göteborgs-Posten två veckor före Lundsbrunnskonferensen (GP den 15.4.2007 – se bilaga nr 2). Detta uttalande inleder ett intressant reportage i GP från vår medlemskommun Essunga, där man berättar om bristen på poliser och vaktbolagens nya roll.

Kommunalrådet i Essunga, Christer Aronsson, som själv ingår i en bevakande nattpatrull i kommunen ser med oro vad som hänt med polisverksamheten i trakten. 1994 fanns det 17 poliser som bevakade de tre kommunerna Essunga, Grästorp och Vara utifrån tre lokala polisstationer. Idag är det bara stationen i Vara som finns kvar och endast 1,5 polistjänster – vad den halva tjänsten gör låter vi vara osagt – som skall sköta de 17 tidigare polisernas arbete. Detta är inte bara en bild av läget på landsbygden i Västra Götaland. Den är generellt giltig för hela landet utanför storstäderna.

De privata vaktbolagen har vuxit när poliserna flyr stora delar av landet. Före 1990 fanns det 37 registrerade företag som arbetade med bevakning. Idag är antalet hela 370 stycken – en tiodubbling på mindre än 20 år. Polisfacket oroas väldigt mycket av denna utveckling och dess ordförande Jan Carlsén svarade i en artikel i GP samma vecka (se bilaga nr 3). Han är inte bara bekymrad för ett ökat antal vaktbolag utan också över att privata väktare vid senaste årsskiftet fått ökad makt att omhänderta stökiga personer på eget ansvar. Han tror att vi är på väg att få en B-polis i Sverige som både facket och SmåKom tidigare varnat för i samband med Ann-Marie Beglers förslag om att pröva en sådan ordning på landsbygden.

För att fullfölja utdragen ur det uppmärksammade reportaget i GP kan vi säga att även polisens högsta ansvariga, Justitieminister Beatrice Ask, intervjuas om den beskrivna situationen. Eftersom majoriteten av landets kommuner enligt en GP-enkät anlitar privata bevakningsföretag och 107 kommuner har medborgarpatruller på nätterna säger Beatrice Ask att hon

- tycker att det är bra att fler medborgare och företag arbetar med brottsförebyggande insatser
- gärna vill ha med utbildning på distans
- kan tänka sig att placera fler aspiranter på landsbygden
- hoppas att de nya poliserna – de cirka tre tusen nya poliser som regeringen utlovat – skall placeras i yttre tjänst
- tror att stängda polisstationer kan öppnas igen i ny form och att hon
- tycker det är bra att kommuner och polis prövar nya former för lokal polisbevakning.

Det som man känner som företrädare för en SmåKom-kommun är någon slags dubbel reaktion på ett sådant uttalande. Det är naturligtvis så att landsbygdens små kommuner helst av allt vill ha fler poliser i dygnetruntjour och en lokal polisstation med tanke på behovet av att stävja brottsligheten och öka invånarnas trygghet. Å andra sidan är det ju tur att det finns privata vaktbolag och frivilligt arbetande medborgargrupper som täcker upp en del av de arbetsuppgifter som polisen i ökad utsträckning har lämnat åt sitt öde på landsbygden.

För de tre prioriterade områdena vill vi redovisa följande överväganden, frågeställningar och förslag.

I. Rekryteringen till yrket måste utvecklas

Vi vet idag att unga och äldre polisers geografiska uppväxt har en icke oväsentlig betydelse både när det gäller att välja polisyrket och kanske främst när det gäller önskemål om framtida placering. Unga poliser som växer upp i storstäderna verkar ha svårt att tänka sig en tjänstgöring på mindre orter på landsbygden – annat än under kortare perioder. I vad mån detta beror på att de känner och trivs i storstadsmiljön eller har fördomar om polisyrkets utövande på landsbygden är svårt att säga. Kanske finns det ett korn av vardera förklaringen.

Ett sätt att stärka möjligheterna att få fler poliser till landsbygden oavsett geografisk uppväxtort i Sverige eller andra länder kan vara att erbjuda poliser under utbildningsperioden, men även poliser under aspiranttiden som avslutar utbildningen, en spännande och utvecklande praktik i ett antal landsbygdskommuner som specialiserat sig på att skapa en spännande och attraktiv miljö. Hur skulle denna spännande och attraktiva miljö kunna se ut?

Rekrytering kan stimuleras på olika sätt. Vi har valt att nämna tre olika metoder. Det handlar om 1) att från vår sida erbjuda intressanta och inbjudande arbets- och boendemiljöer för nya poliser, 2) stimulerade distansutbildning av poliser i skilda former och att 3) använda oss av strategier som att erbjuda avskrivning av studielån, löneförmåner etc.

Intressanta arbets- och praktikmiljöer

Några tänkbara scenarier kan vara att:

- a) de unga polisernas familj får möjlighet att följa med under kortare eller längre perioder och samtidigt uppleva en intressant boende- och arbetsmiljö (det senare kan t.ex. vara att få praktik på olika typer av företag eller offentliga förvaltningar)
- b) de unga poliserna erbjuds att vistas i dessa kommuner i grupper om minst två - fyra personer. De unga poliserna är vana vid att arbeta i grupp på polishögskolorna. Mot slutet av utbildningen tillhör man som regel en fast grupp där man lär känna varandra extra bra. Om arbetsgruppen från skolan är större går det lika bra. Detta gör att de inte ensamma eller i en liten grupp blir väldigt beroende av äldre kollegors arbetsmetoder, arbetstempo, engagemang att lösa olika problem/brott eller kanske frekventa sjukledigheter och ovilja att arbeta natt och helg
- c) arbetet under praktiken eller aspirantperioden skulle kunna inriktas mot den brottstyp och de problem som är viktigast men svårast att lösa på den ort där man hamnar. De nya poliserna ges möjlighet att arbeta på ett fritt sätt vad gäller metoder och organisation. De skulle också kunna kombinera polisarbete med forskning och utveckling som ett led i fördjupningen av utbildningen
- d) en särskild projektledare utses som ledare för de praktiserande poliserna för att undvika att mindre engagerade personer driver detta utvecklingsarbete. Projektledaren bör vara en kreativ polis som rekryteras i särskild ordning
- e) den aktuella kommunen gör det möjligt för de nya poliserna att samverka med olika aktiva medarbetare i kommunen i syfte att skapa en effektiv brottsförebyggande,

brottslösande grupp. Samarbete med föreningar som ortsföreningar och privata företag som banker m.m. kan också ingå i detta moment.

Distansutbildning

Ett annat sätt att underlätta rekrytering är att utveckla arbetet med utbildning på distans. Erfarenheter från bl.a. Ludvika och Söderhamn är viktiga att ta vara på. Utbildningen lockar dels lite äldre personer och dels personer som av praktiska/ekonomiska skäl har svårt att utbilda sig långt från hem och familj. SmåKom-kommunerna bör undersöka möjligheterna att utveckla denna utbildningsmodell i samverkan med våra lärcentra, gymnasier och regionala högskolor/universitet.

I Söderhamn har man via sitt lokala lärcentrum utbildat 17 poliser (mars 2007) som är ute i aktiv tjänst. Idag (mars 2007) har man 27 elever som går utbildningen i skilda årskurser. Erfarenheterna från Söderhamn är goda i flera olika avseenden. Eleverna har bra studieresultat, representerar olika åldrar och yrkesbakgrunder, är fler äldre elever än på de stora polishögskolorna och önskar gärna fortsätta att arbeta utanför storstäderna. De utbildningsansvariga i Söderhamn vill utöka utbildningen så snart som möjligt.

I Ludvika i Dalarna har man liknande erfarenheter. Där vill man utöka antalet platser från 6 till 12 och det är man beredd att göra med egna pengar från Polismyndigheten i Dalarna. Man har lika bra kvalitativa resultat som i Söderhamn och det faktum att länets egna poliser får fungera som lärare har inneburit mer spännande och omväxlande arbete även för dessa.

Att döma av dessa båda exempel och erfarenheter från Värmlands dito kan man säga att polisutredaren Anders Danielsson här har en utmärkt modell för att inte bara få välutbildade poliser utan även yrkespersoner som i hög utsträckning stannar i det egna området/regionen av sociala och kunskapsmässiga skäl. Anders skall nämligen inom kort särskilt arbeta med rekrytering av poliser i och för landsbygden.

Andra lösningar

Norrmännen har använt sig av ekonomiska incitament för att locka poliser till landsbygden. Möjligheter att få studieskulder avskrivna under några år är en sådan metod.

Samtliga här beskrivna lösningar kräver att kommunerna enskilt eller gärna i grupp erbjuder Polismyndigheterna med fackens stöd en samverkan kring dessa lösningar. Andra lösningar behöver i första hand diskuteras med Riksdagens partier och Polisfacket. Om vi i SmåKom inte är pådrivande i denna riktning finns det andra kommuner som gärna vill ha ökade polisresurser.

II. Förnyad och utvecklad närpolisverksamhet

Närpolisreformen var bra tänkt men har i praktiken inte genomförts. Tanken bakom reformen var att en viss grupp eller mängd av poliser skulle finnas "nära" en viss ort och plats för både brottsförebyggande och problemlösande arbete. Man skulle prioritera "vardagsbrott" i området som stöld, skadegörelse och misshandel. Det förebyggande arbetet skulle ske i samverkan med myndigheter, organisationer och enskilda människor i närområdet. I praktiken skall närpolisen kunna utföra all typ av brottsbekämpning förutom frekvent utryckningsverksamhet som skulle skötas av andra enheter.

I praktiken varierar närpolisernas arbetsinsatser och organisation väldigt mycket inom en region och mellan landets kommuner. Variationerna är så stora att begreppet förlorat sin mening. Frågan är om man kan omvandla dagens praktik till något annat där vi ger begreppet närpolis ett mer precist och trovärdigt innehåll?

Seppo Vuoris utredning (se bilaga nr 4 där direktiven finns) andas en variant av ”närpolis” eller ”lokal polis” och i det arbetet finns en del öppningar åt rätt håll. Som ni ser av bilagans text vill regeringen och RPS efter kritik från inte minst små kommuner att polisen ökar sin samverkan med kommunerna och gör sig ...” tillgänglig över hela landet och inte bara för att ingripa mot brott, utan även för att förebygga brott”. Man vill också från regeringens och RPS:s sida träffa kommunledningarna oftare för att diskutera problem, åtgärder och resultat och med hjälp av en utökad polisstyrka få poliser som verkar i hela Sverige.

Målet med Vuoris utredning är att skapa en nationell handlingsplan för ett utökad samarbete mellan polisen och kommunernas ledningar. Man betonar särskilt att det kanske behövs ...”en särskild metodik eller åtgärder för att bedriva effektiv polisverksamhet i mindre kommuner och ren glesbygd.” Detta visar betydelsen av att SmåKoms arbetsgrupp håller kontinuerlig kontakt med Seppo Vuori, vilket också kommer att ske.

Vår arbetsgrupp kommer att arbeta vidare för att fördjupa denna prioriterade punkt på dagordningen. Vi kommer bl.a. att försöka besvara frågor som de följande i vårt sökande efter bättre lösningar för en verksamhet som kanske kan bli framtidens ”närpolis”:

1. Kan närpolis betyda att det alltid finns en lokal polischef som är chef för ett lokalt kontor och inte deltar i utryckningsverksamhet utanför närpolisområdet – d.v.s. finns till hands för lokal samverkan och lokalt förebyggande arbete? Vuoris direktiv utesluter inte en sådan lösning
2. Kan en lokal nämnd finnas med som en rådgivande grupp till den nya närpolischefen – utgöra en informell eller formell lokal styrelse?
3. Kan närpolisverksamheten utökas genom att vissa kommunala resurser knyts närmare i en samverkan – kommunernas räddningstjänst, lokalt verksamma vaktbolagsanställda, andra yrkesgrupper utöver ett lokalt brottsförebyggande råd?
4. Kan den lokala BRÅ-verksamheten utvecklas med en heltidsanställd i huvudsak kommunalt anställd lokal processledare? Kan en sådan verksamhet ingå i en närpolisorganisation i en mer fast form?
5. Kan poliskontor i kommunhusen i underlätta en lösning åt det håll som frågorna antyder? Gemensam reception med andra myndigheter och kommunerna själva prövas ju på några håll i landet och kanske är ett alternativ till särskilda lokaler i ett ”polishus”.

Nya arbetsätt och arbetsmetoder på landsbygden

Vi vet genom våra kontakter med aktiva poliser på fältet att unga poliser ofta vill pröva nya arbetsformer och arbetsmetoder för att öka effektiviteten och tillfredsställelsen i polisyrket. Frågan är om vi inte skulle kunna stimulera denna typ av utveckling av polisyrket i våra kommuner? Polisen har en stark tradition av att arbeta efter invanda mönster. Konventionella metoder behöver inte alltid vara dåliga men ny kunskap, ny teknik och nya typer av brott kräver nya lösningar.

Om det blir en ökad samverkan mellan kommunerna och polisen, där det i Vuoris utredning betonas att man skall anpassa den lokala verksamheten efter den lokala behovs- och brottsprofilen, kan det ju öppna för nya arbetsmetoder. Polisens tidigare betoning på enhetlig organisation och gemensamma metoder i hela landet har säkert hämmat den kreativitet som finns inom poliskåren för att ständigt utveckla sin verksamhet. Nu kan det kanske bli en anda av ”släpp poliserna loss!”

Idag får exempelvis unga och nya poliser ofta mycket detaljerade order om hur de skall arbeta med olika brott, trafikkontroller, prioritera skilda insatser och delta i vanlig utryckningsverksamhet. Äldre poliser bestämmer takten och metoden. Vår erfarenhet är att nya poliser vill arbeta med utveckling av arbetsmetoder och organisation. Att stimulera detta kan bli landsbygdens ”vapen” i kampen om nya polisers placering men också för att nå en högre grad av brottsupplärning. Frågeställningar som vi vill fördjupa lite ytterligare i våra kontakter med skilda polisutredare, aktiva poliser och kommunerna är bl.a.:

Frågor:

1. Vad kan vi i kommunerna göra för att stimulera fram mer frihet i det lokala polisarbetet?
2. Kan vi nå bättre resultat i BRÅ-arbetet genom nya metoder?
3. Vad vill vi säga till polisorganisationen för att underlätta en prövning av nya arbetsmetoder?
4. Vilka intressanta exempel finns runt om i landet förutom i södra Örebro län med Kumla-Laxå i spetsen?

Vi vet av erfarenhet från många yrkesområden och inte minst från polisverksamheten att ledarskapets kvalitet ofta är avgörande för hur polisen kan lyckas med sina ofta svåra uppdrag. Vi tror att en stor del av förklaringen till polisverksamhetens dåliga och ensidiga resursanvändning, låga uppläringsprocent av flertalet brott samt dåliga lokala effektivitet har sin grund i outvecklat ledarskap inom polisen – på främst central och regional nivå. Detta har vi även fått verifierat från många aktiva poliser på fältet inklusive polisfacket. Stefan Holgerssons avhandling ”Yrke:POLIS” ger stöd åt samma slutsatser, vilket bör föranleda inte minst Justitiekommittén och Justitieministern till nya initiativ. Utan ett starkt ledarskap blir polisens gemensamma förmåga att fullfölja svenska folkets uppdrag helt omöjlig.

III. Samverkan mellan kommuner och polisen

Seppo Vuoris uppdrag har som sagt huvudfokus mot att utveckla samarbetet mellan kommunerna och polisen. En ökad och utvecklad samverkan kan ju etableras på många områden. Vad är egentligen mest angeläget att ta itu med? Vi tror inte att kommunerna skall sitta med armarna i kors och bara vänta på den nya utredningens resultat utan kanske i förväg presentera olika lösningar där kommunerna visar att de vill ha en engagerad och strategisk roll i det framtida samarbetet.

Ett samarbete förutsätter en hög grad av ömsesidighet. I den kommande handlingsplanen, som Vuoris arbete skall leda fram till, sägs att kommuner och polis tillsammans skall besluta om hur den lokalt orienterade polisverksamheten skall bedrivas. Ju bättre förberedda vi är och ju större överblick vi har, desto större möjligheter att präglade detta arbete.

Om vi lyckas beror också på att polismyndigheterna verkligen lyckas med att sprida polisresurserna till hela landet, vilket ju utlovas i nämnda utredningsdirektiv. Kampen om de nya

polisresurserna blir emellertid hård mellan storstäder och landsbygden, vilket kräver att SmåKoms kommuner arbetar tätt tillsammans i denna fråga. Ett bra förebyggande arbete, kanske stimulerat av vårt nya captivebolag, är en bra förhandlingsuppläggning mot polismyndigheten.

Vi måste visa att vi vill åstadkomma ett definitivt trendbrott i landsbygdens polisarbete. Det finns större anledning än på länge att tro att alla viktiga parter – poliserna själva och dess fack, polismyndigheterna, justitieministern, Riksdagens Justitieutskott samt SmåKommunerna – nu är beredda att fatta de beslut och ta de initiativ som gör landsbygden mer trygg. Därför bör vårt arbete i de delar som denna arbetsrapport redovisar, slutföras senast i september månad i år.

Frågor som bör ställas i vårt avslutade arbete i denna etapp är bl.a:

- Hur skall kommunerna organisera sitt arbete – kanske i första hand det förebyggande – för att effektiviteten i samverkan skall kunna höjas i väsentlig grad?
- Kan man ha en effektiv samverkan utan en fast ledare för en tillförlitlig och relativt stationär närpolis?
- På vilkas villkor skall samverkan ske – bådas är kanske det naturliga svaret?
- Skall samverkan kontraktskrivas eller räcker det med avsiktsförklaringar?
- Skall samverkansarbetet ha en egen budget med pengar från både kommunen och polismyndigheten?
- Skall det ske en form av samverkan lokalt och en annan i ett samarbete mellan fler kommuner?
- Vad är minimikraven för en fungerande samverkan polis och kommun?
- Skall samverkan endast gälla BRÅ-verksamhet eller kan andra uppgifter finnas med?

Leksand den 20.4.2007

Arbetsgruppen för landsbygdens polisfrågor

Per-Åke Agnevik, Boxholm, Bo Lönnquist, Torsås, Ingemar Niklasson, Emmaboda, Bertil Eriksson, Ovanåker, Calill Ohlson, Askersund, Peter Lindroth, Karlsborg samt Ronny Svensson, SmåKom och sekr. i gruppen.